

معانی قرآن

قرآن کریمہ تک نور کجہ ترجمہ سی

آیات، کریمہ تک مبداء الریله ، شرح و ایضاحاتی حاویدر .

ملغا تدقیقات و تألیفات اسلامیہ ہیئتی رئیس و دارالفنون اسلام .
فلسفہ سی وفقہ تاریخی مدرسہ

از میرلی

اسماعیل حق

برنجی جلد

هر حق محفوظدر

صاحب و ناشری
کتابخانہ حلیمی صاحبی

ابراہیم حلیمی

باب طالی جادہ سی — نومرو ۸۱

استانبول — ملی مطبعہ

۱۳۴۳ — ۱۹۲۷

مندرجات :

- ۱ . ترجمه دن أول هر آيتك مبدألى قونه رق قرآن كريمك متنينه قارشيلاشديرلمسى تسهيل ايدلمشدر .
- ۲ . محتاج تفسير آيتلر حقنده آريجه ايضاحلر ياپيلمشدر .
- ۳ . مختلف معنابي شامل اولان آيتلر نوطلرله توضيح اولونمشدر .
- ۴ . قرآنده اولماديفى حالده ترجمه يي اكلال ايجون فضله اوله رق علاوه اولونان كله لك اوزرينه اينجه برر چيزكى چكىلمشدر .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ناشرک افاده سی

تورک ملتک قرآن کریمی تورکجه او قویوب معناسنی آ کلامق ایسته سی
قادر طبیعی برشی اوله ماز . بومقصدله کتابخانه م یگر می سنه دن بری قرآن عظیم
الشک دوغری برترجه ویا تفسیرینی نشر ایتمگی وطنی ایچون بویوک برخدمت
هد ایله مش ، هردرلو موانع ومشکلاته رغماً نهایت املنه موفق اولمشدر .

أولاً ، اون بش سنه اول دیگر برترجه قسماً طبع ایدلدیکی حالده دوامی
منه اولونمشدی . بونی متعاقب برهینته دیگر برترجه یاپدیرلشدی . بوترجه نیک
مکامیتی ایچون فاضل محترم از میرلی اسماعیل حق بکه مراجعت ایله یه رک کرک
مسوداتک تعدیلاتی ، کرک اثنای طبعده کی تصحیحاتی تماماً قبول بویورمش اولمقله
مومی الیه طرفندن بووظیفه کمال اعتنا ایله ایفا قیلنمش ، (تورکجه قرآن کریم
ترجه سی) عنوانی آلتنده باصیله رق عموم خلقک ابادی احترام واستفاده سنه
وضع اولونمشدر .

کرک بو قرآن کریم ترجه سنک ، کرک آیات کریمه نیک تمامی احتوا ایتمک
صورتیله برهینت محترمه فاضله یه یاپدیریلان و کتابخانه م طرفندن طبع ونشر اولونان
دیگر مهم براتر ، (نورالبیان - قرآن کریمک تورکجه ترجه وتفسیری) اخوان
دینمزه کافی کوروله یه رک داها ساده وآچیق برتورکجه ایله برابر ایضاحاتی حاوی
نوظلرک ، شرحلرک بولونمسی وبونکله برابر آیات کریمه مبدألرینک ده علاوه
ایدلمسی رجا اولوندی وبوخصوصده فاضل محترم از میرلی اسماعیل حق بک هر حالده
بوچتین ومهم وظیفه یی درعهده ایتمسی هر طرفدن تمی اولوندی . چونکه قرآن
مبین ترجه لری مع التأسف ملی براحتیاج ودینی برخدمت شکندن چیقارق واسطه
جر منفعت اتخا ذیله علی العجله یایله رق برقا زانج تأمیننه چالیشیایوردی .

درجه یه یوکسهلمش ، برمثلی سویلنمه‌مش برسوزدر ؛ هریبانی جامع‌در ، حکم
ومصالحی محکم ومتیزدر ، مبانیسنده معانی دولمش قالمش ، آرز برلفظه چوق‌معنی
صیغیشدیریلشدر . بلاغتی عقل بشرک فوقنده‌در ، فصاحتی عادت عربی‌چکشدر ،
متفکرلرک فهم وادراکی قات قات اونک دوننده‌در .

قرآنه کریم اوپله برحلاوته مالکدر ، که تلاوتی حلاوتی آرتیریر ، هیج
برقصه حسن ولطافتده دیگرندن گری قلاماز ، هربی دیگرینی آتدیریر
گویا که بری دیگرینک آینه‌سیدر . قلب سلیم صاحبی اوقومادن ، دیکله‌مه‌دن
اوصانماز ؛ اوقویانه ، دیکله‌ینه ملال کلز .

قرآنه کریم اوپله بررونقه مالکدر ، که اورونق بوتون رونقلره فائق‌در ،
نظمی مرغوب ، اسلوبی مجلوبدر . عبرت وموعظه‌سی اصلا توکنمز ، معانی
بدیعه‌سی اصلا نهایت بولماز .

قرآنه کریم فصحا ، بلغا ، شعرا و خطبانک اسلوبده بیلمه‌دیکلری
بدیع برطرز ایله ، سهل ممتنع اولان بر طریق ایله ، مثلی معروف ومسبوق
اولمایان برنظم ایله بوتون شعرلری ، خطبه‌لری ، بیانلری گریده بیراقش ،
معارضه‌یه قیام ایده‌نلرک سوزلری گولونج برسوز اولمشدر .

قرآنه کریم نظمی اعتباریله مرتبه‌ اعجازده اولدینی گیبی حاوی اولدینی
احکام سبجانه‌سی ، جامع اولدینی معارف‌جلیله‌سی اعتباریله‌ده مرتبه‌ اعجازده‌در ؛
لفظاً ، معنی برهمجزه‌ عظیمه‌در . هیج برعصر کچمز ، که قرآن مبینک صدق
ظاهر اولماسین ، دائما ایمان تجدد ایدهر ، عرفان قوت بولور .

قرآنه کریم پر یوزنده یگانه برکتابدر ، که صاحبی اولان نبی ذیشان
صلی الله علیه وسلم أفندیمز حضرتلرینه اتصال قطعی ایله واصل‌در . دنیاده
هیج برکتاب یوقدرکه صاحبنه قرآن کریم گیبی سند قطعی ایله متصل اولسون .

قرآنه کریم اللهم دوغرو بریولیدر ؛ دنیاده و آخرتده فوز وسعاده
منتهی اولان تک بریولدر ، هرکیم اونک رسم ایتدیکی منهاج قویم اوزره حرکت
ایدهر ایسه مراتب‌عزتک أعلاسنده ، درجات شرفک أقصاسنده بولونور .

بالعموم مسلمانلرک یکانه مقدس و معظم و مکرم کتابلری اولان قرآن
مینه باشلیجه ایکی وجه ایله خدمت اولونمش؛ بری قرائتنه، دیکری تفسیر و ایضاحنه
تائد اولوق اوزره ایکی مهم علم تدوین ایدیلشدر. قراء کرام برنجی، مفسرین عظام
ایکنجی خدمتی درعهده ایدهرک غایت مهم و مشکل بروظیفه قدسیه بی اوموزلرینه
یوکلنمشلر، امته برچوق آثار برگزیده اتحاف ابله شلردر .

عالمده شرائط حیات دگیشدکجه انسانلرده سعلیرینی دگیشدیره رک حیات ایچین
ضروری اولان علومه دورت آن ایله صاریلشدر، بالعکس تزین ذات وصفات ایدهن
علوم کالیه به عطف اهمیت ائمه شلردر. غوائل حیات شدنی علوم کالیه ده اظهار
ایدهرک علوم کالیه اربابی آزالتمغله بومیانده « علم قرآن » اربابی ده پک زیاده
آزالمش، همان همان هیچه اینمش ایدی. احتیاجات حیات لسان عربی ایله یازیلان
آثار اسلافی ده رغبتدن دوشوردی، خلقه تدبیر و مطالعه ایچین صرف ایدهرک
وقت بیر اقاددی .

آرتیق بزم ایچین اوزون اوزادی به تفسیره دگیل، بلکه موضح بر ترجمه به؛
معانی قرآنی و احکام فرقانی مطول و مفصل بر صورتده دگیل، بلکه وجیز، روایات
ضمیمه دن عاری، شیوه مزه او یغون، آکلا شیلما سی قولای بر صورتده ایضاح
ویبانه احتیاج حاصل اولدی.

خیلی زماندنبری بو خصوص فکریمی اشغال ایدهر ایدی، طرز تحریری حقنده
دفعاتله بمض یاران ایله مذاکره لر جریان ایتمش ایدی. نهایت کتابخانه حامی طرفندن
طبع ایدیلکده بولونان بر ترجمه بی باشدن باشه تصحیح ایتمش، بوسبیله یدی سنه دنبری
ترجمه ایشلریله جدا مشغول اولمش ایدم. مترجم ترجمه ده مواکب تفسیرینی اساس ایدنمکله
تصحیح خصوصنده همان اونک خارجه چیقماش ایدم. فقط وقوع بولان رجا و وصایا
اوزرینه او ترجمه نک تعدیل و تصحیحنی ا کمال ایتمش اولقله برابر بعونه تعالی رأساً و اصلاً
یگیدن (معانی قرآن) عنوانلی ترجمه و ایضاحی، « بالروایه » و « بالدرايه » اولان
معتبر تفسیر کتابلرینه، اسباب نزول و ناسخ و منسوخه عائد اثرلره مراجعت ایدهرک
وجوده کتورمکه چالیشدم وبالذات ا کاله موفق اولدم .

قرآن مبینی ترجمه جائزدر، بونده اصلاً شبهه و اختلاف یوقدر، اختلاف
ترجمه ایله نمازک صحیح اولوب اولما سنده دره. ائمه حنفیه عندنده نظم کریم رکن
اصلی اولما مغله معنایه دلالت ایدهن ترجمه ایله نمازده قرائت جائزدر. امام اعظمه
کوره قرآن کریمی آبی او قویا بیلسین، آبی او قویا ماسین، قادر اولسون، عاجز

اولسون، هرکیم حقنده اولور ایسه اولسون ترجمه ایله قرائت صحیح ایسه ده امامین هندلرنده انجاق قرآنی او قومودن عاجز اولان کیمسه ترجمه سیله نمازی قیلابیلیر، کندی لغتی ایله او قویابیلیر. امام اعظمک دیکر تلیدی نوح بن ابی مریمک روایتنه کوره امام اعظم بالاخره امامین مذهبنه دو نمشدر .

قرآن مبینی ترجمه وایضاح خصوصنده خلقک استفاده سنی تأمین ایده جاک اولان هر هانکی بر طرز مقبول اولور . ترجمه وایضاحدن مقصد خلقک قرآن مبینی آکلایارق او قومالری ، فرقان کریمک هدایت وارشادندن مستفیض اولمالری در . قرآن کریمک معنالینی افاده ایدهن ، احکامنی بیلدیرهن ترجمه وایضاح مقصده کافی کلیر .

شوراسی اونودولماسین که هیچ برلسان قرآن معجز بیانه حقیله ترجمان اولاماز، هیچ بر ترجمه اصلنک برینی طوتاماز ، هانکی ترجمه اصلده کی اشارات لطیفه بی ، محسنات بدیعیه بی، نکات علویه بی کاليله تجلی ایتدیره بیلیر ؟ لسان عربیه مخصوص اولان ادواتک ، سلیقه نک اقتضا ایله دیکر نکاتی طرزبیانی آیری اولان دیکر برلسان ناصیل محافظه ایدهر ؟ او محسناتک ویردیکی رونقلق ناصیل ارائه اولونابیلیر ؟ نظم محکم ایله اولان اولطافت، او حلاوت، او آهنگ هانکی برلسان ایله ظاهر اولور ؟

فی الواقع ایله آیات جلیله واردر که باشقا تورلو ترجمه اولونامادینی حالده ترجمه دینه اصلک ویردیکی قوت، حاوی اولدینی دقیق معنی برتورلوا فاده اولوناماز. عجبا « فاتحه الکتاب » سوره سی ایله « اخلاص » سوره سنی تام برترجمه، برطاقیم ایضاحات و تصرفات ایله شامل اولدینی دقایق افاده قابل میدر ؟

ترجمه ایله بالکنز مال منینی، قصد ایتدیکی حکم جلیلی ارائه ممکن اوله بیلیر. خلق ده مال جلیله ، مقصود بالذات اولان حکم سبحانییه واقف اولور ، هدایت وارشادندن مستفیض اولور . ترجمه ده الزم واهم اولان جهت آیات کریمه بی یا کلیلش افاده اتمه مک ، خلقه یا کلیلش تلقین اتمه مکدر ، هر تورلو تعظیم و تکریمه شایان اولان قرآن عظیم الشانمک شرف جلیله هیچ بوجه ایله تجاوز اولونامقدر .

ترجمه ده تورکجه نک بوتون قدرت افاده سنی تجلی ایتدیرمک، قرآن مبینمزی اسلوب عالی ایله ترجمه اتمک ، ترجمه بی تورکجه نک بر شاه اثری قیلیمق ألحق گوزهل برامیه در ؛ فقط بوجهته موفقیتم ممکن اولابیلیرمی ؟ معانی قرآنه

رعایت ، تورجکه نك قدرت افاده سنه هر حالده مرجح دگيلميدرد؟ باشند آشاغی به
(ب - س) قادار هرايكیسنی جمع اتمك اویله ظن ایدیورم که پك گوج اولاجقدره .
ایشته بوندن ناشی اثریمز دوغروسی ترجمه دگيل ، توضیح در ، مال منیفی
بیاندر ، معانی قرآنی افاده در . ایشته بوگی ملاحظاته مبنی اثرعاجزی به «معانی»
قرآن « اسمنی مناسب گوردم .

« معانی قرآن » ده الفاظ قرآنیه نك مساعداولدیفی معناردن برینی بالتدقیق
أساس ایدیندم ، برطاقیملرینی ده نوط اولارق یازدم . آیات جلیله نك برقمی
آنحاق أسباب نزولی ایله معلوم اولاجفندن یالیکز معانی منیفه سنی ایضاح اقتضا
ایدنجه أسباب نزولی ذکر ایله دم . أبومسلم اصفهانیدن ماعدا مفسر لر آیات
قرآنیه ده نسخی تجویز ایتدیکلرندن بوخصوصه ده دقت ایتدم . اصلك افاده
ایتدیکی معنایی اعظمی مرتبه ده عیناً افاده به ، دوزگون بر ترجمه به ، سلیقه من
اویغون بر صورتده بیانه چالیشدم . لسان اعتباریله موفقیت ادعا ایده مم ، بلکه
اسلوب بر آزرگه وشه مشدر؛ فقط اویله ظن ایدیورم که ترجمه حشو یا تندن آزاده در .
آیات کریمه آگلاشیلمه سزین ترجمه اولونماش ، اصلی افاده اتمه ن ، معنایی
اخلال ایدهن کلمه لر قونماش ، نظم منزل محکم طاینماز برشکلده میدانه چیقما مشدر .
نظم کریمده ضمیر ایله ، اسم اشارت ایله ، صفت ایله بیان اولونان الفاظ
جلیله مرجع ایله ، مشارالیه ایله ، موصوف ایله ترجمه اولونماش ایسه احتمالی
اولان محله اوزرلرینه برر خط قویدم ، احتمالی اولمایان محله چیزکی به لزوم
گورمدم . بونك گیبی ، برای توضیح علاوه اولونان کلماتك اوزرینه ده برر خط
قویدم . اسم فاعل وصف مشبه لر شیوه به گوره بعضاً فعل گیبی ترجمه ایدیلش ،
اسماء حسنی یا تورجکه سیله ویا عینیه افاده اولونماش در ، چونکه اسماء الهیه نك
هربری مقامه گوره شرفوارد اولمغله اونلری لفظه جلال ایله ویا تورجکه ده
معروف اولان دیگر اسمایله ترجمه اتمك دوغرو دگيلدر . (معانی قرآن) ده
معنای حرفی ایله معنای اسمی بعضاً الجاء ضرورت ایله قاریشمش؛ مفعول مطلق لر
مقامه گوره تورلو تورلو ترجمه اولونماش ، بعضاً هیچ ده ذکر اولونماش در ،
حافظه لرده بویله . قسمی افاده ایدن لاملرده جمله باشنه بریلدیزارشارتی قونماش در .
تأکیدلرده بعضاً ترجمه ده ذکر اولونماش ، بعضاً ذکر اولونماش در . (ان) ایله
مصدر اولان جمله لر سیاق و سباقه کوره افاده ایدلمش ، بعضی کره تعلیل معنایی تصریح
ایدلماش در . نظم محکمك کله بکامه ترجمه سی اختیار اولونمغله اقتضا ایدهن ایضاحات انوت

حالنده ده يازيلشدر. آيتلرك عددنده كوريلان اختلافي نظر اعتباره آلتامش،
يالگنز بريني قبول ايدلشدر .

عالم اسلامه عرض ايله ديگم بو ترجمه وايضاح حقنده مسلمان قارداشلريمك
خير خواهانه اخطارلريني حسن تلقى ايدم جكمى عرض ايدم رم . توفيق و عنایت
جناب رب عزتدندر.
ایزمیرلی

اسماعیل صفی

..

تورك دينداشليمه بر يادكار اولاجق اولان « معانی قرآن » ك طبع
ونشري مادی اولارق بويوك بر كلفته ، بويوك بر فداكارانه متوقف اولغله
بو خصوصده كلفت و فداكارانه قاتلانارق طبع ونشريني درعهده ايدم ،
بر چوق آثار مبروكه يني نشر ايله مملكتتمزه جدا خدمتي سبق ايله ين ابراهيم
حلمى بك أفندينك بو خدمت ديندارانه سيده ألحق شايان شكراندر .

٠ ع ٠

فاتحه الكتاب سوره سی [۱]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ [۲]

أسیرگهین، باغیشلایان تاگری آدی ایله [۳].

۱ - ۳ - (الحمد لله ..) حمد و ثنا [۴] او الله مخصوص صدر که
طالمرکربى در [۵]، اسیرگهین در، باغیشلایان در، جزا [۶] کوننک مالکی در.

۱۱ سوره جلیله یدی آیتدر، اکثر مفسرین عندنده مکده، مجاهده
گوره مدینه ده نازل اولمشدر؛ بعضیلرنجه هم مکی، هم مدنی در. بروایت
گوره اُكْ اُول نازل اولان سوره شریفه بودر. بسوره جلیله «ام القرآن» ،
«السبع المثانی» سوره سی ده دینیر .

[۲] سوره ولارنده کی بسمله شریفه حقنده اختلاف واردر، بعضیلرینه
گوره آیت دگیلدر، ایکی سوره آراسنی آیرمق ایچین یازیلشدر؛ بعضیلرینه
گوره مستقل برآیتدر؛ بعضیلرینه گوره هر سوره نك اولندن برجز در .

[۳] بسمله شریفه ده کی «رحمان» بوتون مخلوقات حقنده، «رحیم» بالخاصه مؤمنلر
حقنده عفو و احسان صاحب اولان، مرحمتی چوق اولان ذات دیمکدر، هر ایکی سی ده
اسماء الهیه دندر. اُترمزده «أسیرگهین، باغیشلایان» اسملری ایله ترجمه ایدلمشدر.
مقامه گوره «باشلارم، او قورم، بیرم، ایچرم» گبی فعللر تقدیر اولونور .
بوراده «باشلارم» فعلی مناسب اولور .

[۴] ثنا حمددن داها عمومی در .

۵ یعنی یارادانی، بسله نی، ایشلرینی گوره نی، تربیه ایدنه نی، صاحبی، مالکی در.
[۶] نظم جلیله وارد اولان «دین» لفظ شریفی جزا معناسنه کلدیگی
گبی شریعت، طاعت معنارینه ده کلیر .

۴ — (ایک نعبدوا یا ک نستعین) قوللغی یالکیز سا کما یدہرز ، یاردیمی دە
آنجاق سندن دیلہرز .

۵ - ۷ — (اهدنا الصراط المستقیم . .) بزلی دوغری یولہ ،
غضبہ اوغرایانلرک صایقلرک یولنہ دگیل، کندیلرینہ انعام ایتدکارینک
یولنہ کوتور [۱] .

بقرة سوره سی [۱]

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أسیرگهین ، باغیشلایان تاگری آدیله .

۱ - (الم) الف ، لام ، میم [۲] .

۲ - (ذلك الكتاب ..) بو، بر کتابدر که اونده شبهه گوتوره جک

هیچ برشی یوقدر [۳] . متقیلر حقنده برره بردر [۴] .

۳ ، ۴ - (الذين يؤمنون ..) اومتقیلر که غیبه [۵] اینانیرلر ،

نمازی دوس دوغرو قیلار ، کندیلرینه ویردی کمز رزقدن خرج
ایده لر [۶] . ساکا ازال اولونان کتابه ده ، سندن اول ازال اولونان

کتابلر ده اینانیرلر ، آخرتی یقیناً بیلیرلر و اینانیرلر .

[۱] سورة جلیله بالاتفاق مدنی در ، (۲۸۷) آیتدر . سورة شریفه ده
اختلاف ایله برابر ناسخده واردر ، منسوخده واردر . [۲] سورقر آیه اوائلنده
بولونان حروف مقطعه نك مجموعی حروف هجاء نك نصفی قادردر . بونلر حقنده اهل تفسیر
اختلافه دو شمشلردر . اکثر اهل تفسیرك بیانلرینه کوره مقطعات سور شریفه نك
اسملریدر . خلقك عجزینی میدانه قویمق ایچین سوره باشنده ذکر اولونمشدر : « بسوره
بوکی حرفلردن مرکبدر . هایدی باقالم سزده بویله برسوره کتیرك » . ویا قسم ،
یمین در . حروف ایله قسمده واقسم ذکر اولونماز . حروف ایله قسمده اکثریا
کتاب ویا نزولی ذکر اولونور . [۳] برهانك پارلاقلی ، دلالتك آشکار اولماسی
من طرف الله نازل اولدیغنده شبهه بیراقاز . [۴] متقی اللهدن ، کناهلردن صاقینان
کیمسه در . [۵] غیب حقنده اختلاف واردر ، جمهور مفسرینه کوره حواسدن
غائب اولان شیئه غیب دینیر ، بوراده مقصود : اللهم بيلمك ، آخرتی بيلمك ،
احکام وشرایعی بيلمك کی تفکر و استدلال حقنده دلیل اقامه اولونان شیلردر .
[۶] آیت جلیله دن مقصد فرض اولان زکاتدر . شاید « زکاتدن فضله
اولان مقدار » قصد اولونور ایسه آیت زکات ایله ، « خذ من اموالهم صدقة
الایة » نظام کریمی ایله منسوخ اولور . رأی اول دوغرودر .

۵ — (اولئك على هدى ..) ايشته ربلى طرفندن دوغرو بربولده بولونانلر بونلردر، اومدقلرينه ايره نلر، ينه بونلردر .

۶ — (ان الذين كفروا ..) شوراسى محقق كه ، كافر اولانلرى تاكرى عذابيله قورقوتسه كده ، قورقوتماسه كده اونلر ايچين بردر ، اونلر اينانمازلر .

۷ — (ختم الله ..) الله اونلر ك قلوبلرينى ، قولاقلوبلرينى مهرله مش [۱] ، كوزلرينك اوستنه برده پرده چكمشدر [۲] . اونلر ايچين بويوك برعذاب واردر .

۸ — (ومن الناس ..) ناسك برطاقىمى « بز الله و و آخرت كونه ايناندىق ، ديرلر ، حال بوكه اونلر اينانمامشدر [۳] .

۹ — (يخادعون الله ..) اونلر الله ده ، ايمان ايدنلرى ده گويا آلداديورلر ، حال بوكه آنجاق كنديلرينى آلداديرلرده فرقنده اولمازلر .

۱۰ — (فى قلوبهم مرض ..) اونلر ك قلوبلرندنه خسته لق [۴] واردر . الله ده خسته لنى آرتيرمشدر ، يالان سويله ديكلرنندن ناشى اونلر ايچين آجيقلى برعذاب واردر .

۱۱ — (واذا قيل لهم ..) اونلره « يريوزنده فسادده بولونمايك » دينيلديكى زمان اونلر « بز انجاق مصلح كيمسه لرز [۵] » ديرلر .

[۱] دوغرو سوزى آكلاماسين ، ايشتمه سين ايچين .
[۲] يعنى اونلر اراده وقدرتلى ايله شقاوتى كسب اتمكله طبيعتلريله ضلالته حاضرلندقلرندن بويله حكم اولونمشدر .

[۳] مبدأ ومعاده ، الله ، آخرت گونه .

[۴] كفر ، نفاق ، معاصى به محبت گيبي خسته لقلر .

[۵] « بزم ايشمز فساد ده گيلدر ، بلكه صلاح در » .

- ۱۲ — (ألا انهم هم المفسدون ..) خبریکز اولسونکه فسادده بولونانلر یالکیز کندیلریدر ، فقط فرقنده دگیلردر .
- ۱۳ — (واذا قيل لهم ..) اونلره « ناسک ایمان ایتدیکلری گیبی سزده ایمان ایدیگیز » دینیلدیگی زمان اونلر « بز او آواناقلر گیبی ایمان می ایدم ؟ » دیرلر . خبریکز اولسونکه آواناقلر یالکیز کندیلریدر ، فقط بونی بیلمز لر .
- ۱۴ — (واذالقولالذین ..) اونلر ایمان ایدهنلرایله بولوشدقلری زمان « بز ایمان ایتدک » دیرلر ، حال بوکه شیطانلری ایله [۱] تنها قالدیقلری زمان « بز سزگله برابرز ، بز یالکیز مستهزی یز » [۲] دیرلر .
- ۱۵ — (الله یستهزی بهم ..) الله اونلرایله استهزاده بولونور [۳]؛ اونلری طاشقینلقلرنده شاشقین شاشقین بیراقیر [۴] .
- ۱۶ — (اولئکالذین ..) اونلراویله کیمسه لر در، که هدایتهد بدل ضلالت ساتون آملشردر [۵] ؛ بو آلیش ویریشلری کندیلرینه قازانج ویرمه مشدر . اونلر تجارت یولنی ده بوله مامشردر .
- ۱۷ — (مثلهم کمثل الذی ..) اونلرک حالی، اوکیمسه نک حالی گیبی در، که آتش [۶] یاقارده آتش اطرافلرینی آیدینلادنجه الله آیدینلغنی گیده روب اونلری قارا گلیقلر ایچنده ، کورمز بر حالدده بیراقیر .
-
- [۱] ریسلری ایله ، کندیلرینی اغوا ایدهنلرایله ، شیطان گیبی عنود ومتمرد اولانلر ایله .
- [۲] مؤمنلر ایله استهزا ایتمه دن باشقا برشی یامپورز .
- [۳] اونلره استهزا معامله سی ایدهر ، استهزالرینه قارشى جزا ویرر .
- [۴] یعنی اونلره مهلت ویرر .
- [۵] دوغرو یوله بدل اگری بریول اختیار ایتمشردر .
- [۶] قارا گلیق برکیجه ده یولی کورمک ایچین .

۱۸ — (صم ..) اونلر بر آلاي صاغیرلر [۱] ، دیلسزلر ، کورلردر [۲] ؛ آرتیق اونلر دونمزلر [۳] .

۱۹ — (اوكصیب ..) یاخودزیفیری قاراگلیقلر [۴] ایچنده شیمشک چاقارق ، كوك گورله يهرك گوکدن بوشانان بر یاغموره طوتولوب ، ییلدیریملرک دهشتندن ، اولوم قورقوسیه پارماقلىرىنى قولاقلىرىنه طيقايان کیمسه لر گیبی در . الله کافرلى علميله قوشادیر [۵] .

۲۰ — (يكادالبرق ..) آزالدی ، که شیمشک اونلرک گوزلرینی قاپاجق ایدی [۶] ، اونلره شیمشک چاقدجه اونلر آیدینلق ایچنده یورورلر ، قاراگلیق چو کدجه دوروب قالیرلر ، الله دیله سه اونلری ایشیتمه دن [۷] ، گوزلردن [۸] محروم ایدهر ایدی . چونکه الله هر شیئه حقیقه قاذردر [۹] .

۲۱ — (یا ایها الناس ..) ای ناس ! تاگری عذابندن صاقینمش اولما گزایچین سزی و سزدن اولکیلری یارادان ربگزه عبادت ایدیگیز .

۲۲ — (ألدی جعل لکم ..) اوربگنزه بری سزه دوشک ،

[۱] آنادن دوغما صاغیرلردر ، چونکه نظم جلیله «اطرش» وارد اولما شدر .
[۲] حق دویمازلر ، حق سویله مزلر ، حق کورمزلر .
[۳] طوتدقلری ضلالت یولندن .
[۴] کیجه قاراگلیغی ایله بولوت ، یاغمور قاراگلیغی .
[۵] یعنی اونلرک حاللرینی بیلیر ، یاخود اونلری طوبلار ، اونلره جزالرینی ویریر ، الله دن قورتولوش یوقدر .

[۶] کوزلرینی کور ایده جک ایدی ، کوزلرینک نورینی قاماشدیراجق ایدی .
[۷] كوك گورله مه سیله .
[۸] شیمشک پاریلد اماسیه .

[۹] بو آیت کریمه یه قادار جناب حق اوج صنف خلقک احوالی بیلدیریور : مؤمن ، کافر ، منافق . منافقلری ده ایکی صورتله تمثیل ایدیور .

گوئی ده یوکسک برطاوان یامش، گو کدن یاغموور گونده رره رک اونگله سزه
رزق اولق اوزره میوه لر چیقارمشدر، آرتیق بیله بیله اللهه هیچ بر
شیشی اش طوتمایک [۱].

۲۳ - (وان کتم فی ریب ..) قولزه ایندیردیگمز کتاب حقنده
شبهه یه طوتولویورایسه گز هایدی سزده اونک گیبی بر سوره گتیرک، اللهدن
غیری شاهدلریگزی چاغیرک، اگر مدما گزده گرچک ایسه گز [۲].
۲۴ - (فان لم تفعولوا ..) اگر اونی یاپامازسه گز - آلبته یاپامایا -
جقسه گز - او حالده او آتشدن صاقینیگز، که اونک چیراسی انسانلردر،
طاشلردر [۳]، او آتش کافرلرایچین حاضر لاشدر.

۲۵ - (و بشرالذین ..) ایمان ایدوب عمل صالح ایشله یینلره
مژده ایت، که اونلرایچین آغاجلری آلتندن ایرماقلر آقار جنتلر واردر،
اوراده کی یمشردن ییدکجه « اولجده بونی یمش ایدک » دییه جکلر،
اونلره اسکی ییدکلری یمشه بگزه ر یمشرویریله جک، اوراده اونلرایچین
هردرلو قصوردن پاک اولمش زوجه لر بولونه جقدر . اونلر اوراده دائم
قالا جقلردر .

۲۶ -- (ان الله لا یتحی ..) محقق که الله بر سیوری سینکی، بلکه

[۱] اللهک شریک ونظیری اولمادیغنی بیلوب دورور ایکن آرتیق هیچ
برشیشی شریک ونظیر ایدینه یک .

[۲] یعنی « معارضه یه قدرت » ادعاسی خصوصنده گرچک ایسه گز قدرتنه
گوگندیگنلر شاعرلری، خطیبیلری؛ آخرتده سزه شهادت ایده جکلرینی زعم
ایتدیگنلر مددکارلری، معبودلریگزی چاغیرکده بر سوره گتیرسینلر .

[۳] کافرلر، بتلر او آتشک اودونی، چیراسی در، طوتاراغی در .

اوندن داها بویوگنی مثال گتیرمه دن چکنمز [۱] ، ایمان ایده نلر بونک ربلری طرفندن دوغرو اولدیغنی بیلیرلر. کافر اولانلره گلنجه اونلرده « الله بومثال ایله نه دیمک ایسته دی؟ » دیرلر. الله [۲] اونگلکه برچوغنی یولدن چیقاریر ، برچوغنی ده دوغرو یوله گوتورور ، اونگلکه یالکیز فاسقلری یولدن چیقاریر.

۲۷ — (الذین ینفقون ..) او فاسقلرکه اللهک عهدینی [۳] ، توثیق ایتدکن صوگرا [۴] بوزارلر ، بیتشمه سنی امر ایتدیکی شیئی کسرلر [۵] ، یر یوزنده فساد چیقاریرلر. ایشته زیانده قالانلر اونلردر. ۲۸ — (کیف تکفرون ..) اللهی ناصیل طانیما یورسگیزکه ، سزی اولوایکن او، دیریلندی [۶] ، صوگراینه سزی او، اولدوره جک [۷] ،

[۱] نظم جلیله کی « استحیا » لفظ شریفی جناب حق حقنده محال اولمغله رازی ایله بیضاوی « ترک » ایله ، ابن کثیر « استنکاف » ایله ، بعضیلری ده « خشیت » ایله تفسیر ایدیورلر. برقسمنه کوره استحیا کافرلرک سوزلرنده بولونمغله جناب حقه جوابده استحیایی ذکر ایدیور، که فن بدیمده بوکا « انطباق » صنعتی دینیر. [۲] بورادن آشاغیسی جواب تشکیل ایدهر .

[۳] جناب حقه انبیایه ، علمایه ، بوتون بنی آدمه قارشی عهدی واردر: انبیادن آلدینی عهد: رسالتی تبلیغ ایدوب دینی اقامه ایلهمک ؛ علمادن آلدینی عهد: کتاب مبینی ناسه بیان ایدوب کتم اتمهمک ؛ بنی آدمدن آلدینی عهد ایسه جناب حقه ربوبیتی اقرار ایتکدر .

[۴] یمین ایله محکم ومؤکد قیلدکن صوگرا .

[۵] جناب حقه بیتشمه سنی ، آیرلاماسی صر ایتدیکی شیئی : مؤمنلردن آیرلاماق ، قولی فعانه اویغون دوشدک ، بوتون انبیایی تصدیق ایتک ، شرایع وحدود الهییه بی حفظ ایلهمک ، صله رحم یعنی خیصلرینی اونوتماق کبی شیلردر. [۶] صلب پدیده نطفه ایکن روح ویره رک رحم مادرده ، دنیاده سزی دیریلندی .

[۷] أجلكز گلنجه .

ینہ سزی او، دیریلده جکدر [۱]؛ نہایت آخرتده یالکیز او گادونہ جکسگنز [۲].

۲۹ — (هو الذی خلق لکم ..) یریوزنده نہوار ایسه ہپسنی سزک ایچین بارادان ، سوگرا سمایہ توجہ [۳] بویوروب یدی گوگی صاپہ صاغلام یاپان اودر . اوہرشیٹی حقیلہ بیلیر [۴] .

۳۰ — (واذ قال ربک ..) ہانی ربک ملککرہ «بن یریوزنده برخلیفہ یاراداجم» دیمش ایدی . ملککرده « یریوزنده فساد چیقارہ جق ، قان دوکجک کیمسہ می یاراداجقسک ؟ بز ایسه ساکا حمد ایدہرک تسبیح ، سنی ہر بر عیبدن تنزیہ ایدیورز [۵] ، دیمش ایدی . اللہ « بن سزک بیللمہ دکریگزی بیلیرم » دیمش ایدی [۶] .

۳۱ — (و علم آدم الاسماء ..) اللہ آدمہ بوتون اشیانک اسملرینی

اوگرہ تدی ، سوگرا او اشیایی ملککرہ گوستہروب « اگر مدعا کزده گرچک ایسه گز [۷] بونلرک اسملرینی [۸] باکا بیلدیرک » دیدی .

[۱] صور اوفورولدیکی زمان ، بعث ایله .

[۲] اللہدہ اعمالگزه گورہ سزہ جزا ویرہ جکدر .

[۳] نظم جیلدہ کی « استوا » « الی » ایله صلہ لاندینی ایچین قصد و اقبال معناسی داہا مناسب اولویور .

[۴] بوتون خلقت ادراک ایدہ مہیہ جکی بوتون سرائر و خفایایی بیلیر، علمی بوتون معلوماتہ شاملدر .

[۵] یعنی « سبحان اللہ و بحمدہ » دیرز .

[۶] جناب حقک آدم و ذرینتی خلق ایتہ سندہ کی حکمت سبحانیہ ملککرہ خفی قالیبورده ملککر مجرد گیزی برشیٹی کشف خصوصندہ جناب حقہ قارشی اوپلہ براستفسارده بولونویورلر . جناب حقده اونده بیللمہ دیکاری برحکمت بولوندینی بیان ایدیور .

[۷] ہرشیٹک سر و حکمتنی بیلورزظنندہ ایسه گز .

[۸] اسیا حقندہ اختلاف واردر ، اکثر علمایہ گورہ اسمانک دلالت

ایتدیکی معنالرینک اسملریدر .

۳۲ — (قالوا سبحانك ..) ملكلر جواب ویردیلر : سنی هر تورلو عیبدن تامیله تنزیه ایدهرز . سنك اوگره تدیگكدن باشقا بزم هیچ بریلگیمز یوقدر ، چونكه حكیم سنسك ، علم سنسك [۱] .

۳۳ -- (قال يا آدم ..) الله « آدم ! ملكلره اشیانك اسملرینی بیلدیر ، دیدی . آدمده ملكلره اسملرینی بیلدیرنجه الله « بن زه گوكلرده ، یرده اولانی ، اولاجنی ، مغیباتی بیلیرم ، سزك آشكار سویله دیگكز ، کیزی طوتدیگكز شیلری ده بیلیرم دیمه دمی ؟ » دیدی .

۳۴ — (واذا قلنا للملائكة ..) هانی ملكلره « آدمه سجده ایدك » دیمشك ، اونلر همان سجده ایتشلردی ، یالگیز ابلیس سجده دن چکینمش ، بونی کبرینه ییدیره مه مش ایدی [۲] . او ذاتاً کافرلردن ایدی [۳] .

۳۵ — (وقلنا يا آدم ..) بز « آدم ! سن وزوجهك جنتده [۴] ساکن اولوك ، دیله دیگكز یرلرده اونك یمشندن ، ییه جگندن بول بول ییيك ،

[۱] یعنی ساكاهیچ برشی خفی ده گیلدر ، سنك هر فملاك حكمته اویغوندر .
[۲] نظم جامیلده « أبی » وارد اولشدر . ابا اختیار ایله برابر امتناع دیمكدر ، فمه قادر اولمایان کیمسه یه ابا ایتدی دینمز ، بعضاً ابا بولونورده استكبار بولونماز ، بعضاً ابا واستدبار بولونورده کفر بولونماز . بوراده هم ابا (چکنمك) هم استكبار (کبرینه ییدیره مه مك) ، هم کفر واردر .

[۳] علم الهیده کافرلردن ایدی . یاخود أمر الهی یی قبیح کورمكله کافرلردن اولدی ، دیمكدر .

[۴] بوجنتده اختلاف اولونمشدر . بعضیلرینه کوره یربوزنده برباغچه دیر . جمهور اهل سنته کوره بیلدیگمز جنتدرکه تورگه سی (اوچاق) در .

یا لکیز بو آغاچه یا قلاشما یئک ، یوقسه ایکی گیزده ظالم لردن اولورسکیز [۱] «
دیدک .

۳۶ — [فأزلهما الشيطان] شیطان اونلری جنتدن قایدیردی [۲] ،
اوراده نائل اولدقلری نعمتدن محروم ایتدی ، بزده « بری بریگیزک
دشمنی اولدیغیز حالده اینک ، أرضه سزک ایچین بروقته [۳] قادار
قالق و گچینمک واردر » دیدک .

۳۷ — [فتلقى آدم] آرتیق آدم ربندن برقاچ کله تلتی ایتدی
[۴] ، اللهده توبه سنی قبول بویوردی ، چونکه تواب اودر [۵] ،
رحیم اودر .

۳۸ — [قلنا اهبطوا] دیدک که : هپگیز بورادن اینک ، ا کر
بندن سزه بر هدایت [۶] گلیر ایسه آرتیق هدایتمه تابع اولانه هپچ
بر قورقو یوقدر ، اونلر محزون ده اولمازلر .

۳۹ — [والذين كفروا] کافر اولوب آیتلریمیزی تکذیب
[۱] نفسلریگیزه ظلم ایتیش اولورسکیز .

[۲] جنتدن اوزا قلاشدیردی ، یا خود هر ایکسینی زله به ، خطایه دوشوردی
دیمکدر . زله ممنوع بر فعلدر ؛ فقط فاعلک قصدی مباحدر ، حد ذاتنده فاعلک
قصدی یوقدر .

[۳] حیاتکیزک دوامی مدتجه ، یا خود قیامت کوننه قادار دیمکدر . مستقر
موضع استقرار معناسنه کلدیکی کیبی استقرار معناسنه ده کلیر . متاع مدارانتفاع
اولان شی دیمکدر . اوکا مبنی مستقری قالق ، متاعی ده کچینمک ایله ترجمه ایتدک .
[۴] تاقی أخذ و قبول ایتک ، بیلدیکی کیبی عمل ایتکدر . آدم علیه السلامک
تلتی ایتدیکی بر قاچ کله حقننده اختلاف اولونمشدر ، بعضیلرینه کوره « ربنا
ظلمنا أنفسنا » آیت جلیله سیدر .

[۵] تواب ، توبه یی ائک چوق قبول ایدهن ذات دیمکدر .

[۶] دوغرو یوله کوتوره جک شریعت ، کتاب ، پیغمبر

ایده نلر یوقی ، ایشته اونلر آتسه ملازم ، اوراده دائمدرلر .

۴۰ — [یانجی اسرائیل] ای اسرائیل اوغوللری ! سنزه انعام ایتدیکم نعمتلریمی خاطر لایک [۱] ، عهدیمی یرینه گتیرک ، که بنده عهدیگری یرینه گتیرهیم [۲] ؛ آنجاق بندن ییلک .

۴۱ — [و آمنوا] یانگیزده کی کتابی مصدق اولق اوزره انزال

ایتدیکم کتابه ایمان ایدک ، اوکا کفر ایدهنلرک اولکیمی اولمایک ، [۳] آیتلریمی آز بها ایله آلوب صاتمایدک [۴] ؛ آنجاق بندن صاقینک .

۴۲ — [ولاتلبسوا] بیله بیله حتی باطل ایله قاریشدیرمایدک [۵] ، حتی کتم ایتمه ییک .

۴۳ — [و اقیموا] نمازی دوس دوغرو قیلک ، زکات و یرک ، رکوع ایدهنلر ایله برابر رکوع ایدک [۶] .

[۱] شکر ایدک .

[۲] امریمه امتثال ایدک ، بنده اوکا مقابله ایدیم .

[۳] اهل کتابه خطابدر: ای یهود ایلك کافر اولمایک ؛ کتب منزله ده انبیایه واجب اولان اوصاف بیان ایدیلشدر . ائک اول ایمان ایتک لازم ایکن ایلك کافر لردن اولمایک ؛ اهل کتابک برنجیسی اولمایک . ضمیر قرآنده راجع اولابیلیر . بوراده مفهوم صفت معتبر دگیلدر ، « صوئک کافر اولوئک » معناسی اصلا معتبر اولاماز . [۴] تورانده حضرت محمد علیه الصلاة والسلام ائندیمزک نعوت شریفه سنی بیان ایدهن آیتلر . آز بهاده حظوظ دنیا در . یعنی حظوظ دنیویه ، منافع خسیسه اوغورنده آیتلریمی دکیشمه ییک . فحوای کتاب موجبجه بو آیت جلیله امت محمدیه به شامل اولور . [۵] قرآن کریمک بیان ایتدیکی حتی بیلوب دورور ایکن اونی باطل سوزلریکنز ایله قاریشدیرمایدک .

[۶] رکوع ایله صلاة ده ، قصد اولونابیلیر . محمد و اصحابی ایله نماز قیلک دیمکدر . آیتده جهات ایله صلاते تشویق وارددر . رکوعی ذکر شونک ایچیندرکه یهودک صلاتلرنده رکوع یوق ایدی . مع مانیه رکوع ایله خضوع ده قصد اولونابیلیر .